
Egyetemisták ismeretszintje a fenntartható fejlődés fogalmaköréről

Gáthy Andrea

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Agrárgazdaságtani és Közgazdaságtani Tanszék, Debrecen
gathya@helios.date.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A fenntartható fejlődés fogalma már mintegy két évtizedes múlttal rendelkezik. Napjainkban már nem kérdéses, hogy a fenntartható fejlődés három pillére, a környezet, a gazdaság és a társadalom egymással szorosan összefügg és minden embert egyaránt érint. Az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciája 1992-ben a Feladatok a XXI. századra dokumentumban megfogalmazta a követelményt, hogy a kormányok készítsenek nemzeti fenntartható fejlődési stratégiát. A Fenntartható Fejlődés Világkonferenciája 2002 augusztusában erősebb határozatot hozott: „az államoknak azonnali lépéseket kell tenniük ... nemzeti fenntartható stratégiájuk megfogalmazása és kidolgozása terén, és abból a célból, hogy 2005-ig megkezdjék megvalósításukat”. Az országok többsége eleget tett ennek a követelménynek, a magyar stratégia elkészítését 2004 végére ígéri a kormány.

Kutatásom célja felmérni, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek az egyetemi hallgatók a fenti folyamatról és általában a fenntartható fejlődés kérdésköréről. A célcsoport megválasztását a fiatal értelmiség jövőbeni fontos szerepe indokolja. Az ismeretek felmérése érdekében kérdőívet készítettem, s az így nyert primer adatokból feldolgozó-elemző munka során vonom le a következtetéseimet, megállapításaimat és teszem meg a javaslataimat.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák, környezeti tudatosság

SUMMARY

The definition of sustainable development has a past which spans two decades. Today it is evident that the three pillars of sustainable development – environment, economy and society – have a strong correspondence and equally effect on every people. The UN's Environment and Development Conference in 1992 declared the requirement in the document of Objectives for the XXI. century, that governments should prepare national sustainable development strategies. The World Conference of Sustainable Development in August 2002 made a stronger decision: „the states should make immediate steps forward ... defining and preparing their national sustainable development, and for the purpose to start its realization until 2005”. Most of the countries fulfilled these requirements, and the Hungarian government promises to prepare its national strategy by the end of 2004.

The aim of my study is to survey the knowledge of university students about the above mentioned process and generally about the topic of sustainable development. The selection of the target group is justified by the importance of young intelligentsia in the future. In order to examine their knowledge, I prepared a questionnaire and from the emerging primary data, my conclusion and statements have been deducted by a processing-analysing course, on the bases of which I made my suggestions.

Keywords: sustainable development, national sustainable development, strategy, environmental consciousness

„A Föld eleget terem ahhoz, hogy kielégítse minden ember szükségletét, ám nem minden ember mohóságát.”

Gandhi

A Környezet és Fejlődés Világbizottság 1987-ben adta közre jelentését „Közös Jövők” címmel, amelyben egyenesen a kormányokhoz és rajtuk keresztül intézményekhez és minisztériumokhoz szólt. Természetesen mindezek előtt az emberekhez fordult, akiknek jóléte minden környezet- és fejlődéspolitikai végső célja. Fontos a magánvállalatok szerepe is, hiszen a nagy nemzetközi társaságok forgalma sokszor nagyobb, mint némely országé, s ezért megvan a lehetőségük arra, hogy változásokban jelentős szerepet játsszanak. A jelentésből fontos kiemelni az alábbiakat. „Külön fordulunk a fiatalokhoz. A világ minden pedagógusának kulcsszerepe lesz abban, hogy beszámolónk hozzájuk is eljusson. Ha sürgető üzenetünket nem sikerül a mai szülőkhöz és döntéshozókhoz eljuttatnunk, akkor gyermekeink egészséges és életet adó környezethez való jogát kockáztatjuk. Ha szavainkat nem leszünk képesek lefordítani arra a nyelvre, amelyen eljuthatnak az emberek – akár öregek, akár fiatalok –szívéhez és eszéhez, nem leszünk képesek azokra a nagy társadalmi változtatásokra, amelyekkel fejlődésünk folyamatát helyes irányba terelhetjük” (WCED, 1987). Már a Brundtland Bizottság is kiemelte a fiatalság jelentős szerepét, hiszen a fiatalok még könnyebben sajátítják el az új ismereteket, ezáltal jelentősen befolyásolhatjuk pozitív irányba a jövő nemzedékének a gondolkodásmódját.

Az első és legfontosabb feladat, hogy a társadalomnak, ezen belül a fiatalságnak meg kell ismernie és ezen túlmenően meg is kell értenie a fenntartható fejlődés fogalmakörét. Kutatásom most arra irányult, hogy felmérjem, hogy hol tartanak az egyetemi hallgatók a megismerésben és a megértésben.

Hazai és nemzetközi viszonylatban is számos felmérés készült már, amelyekben az emberek környezettudatát, a környezetvédelemhez való viszonyát vizsgálták. A WWF (World Wildlife Fund) magyarországi szervezete a közelmúltban adta közre „A környezet- és természetvédelem megítélése Magyarországon” címmel a felmérését, melyben arra keresték a választ, hogy az emberekben mennyire tudatosultak a környezeti és a természeti problémákból adódó veszélyek. Az eredmények alapján összességében azt mondhatjuk, hogy a lakosság általában érzékeny a környezetvédelem

problémáira (WWF, 2002). Szintén 2002 végén készítette az EORG (The European Opinion Research Group) felmérését „Az európaiak környezet iránt tanúsított magatartása” (The attitudes of Europeans towards the environment) címmel. A tanulmány részletesen vizsgálja kérdőív felhasználásával az európai polgárok természethez, környezethez való viszonyulását (EORG, 2002).

Kutatásom jelenlegi szakaszában, kérdőíves megkérdezéssel, az egyetemi hallgatók fenntartható fejlődési stratégiákról való ismeretszintjének a felmérésére összpontosítok.

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A társadalmak fejlődése és a környezettel való kapcsolata egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Az élet minőségének javítására irányuló erőfeszítések meghatározott környezeti feltételek között érvényesülnek, miközben a társadalmak hasznosítják a természeti erőforrásokat és egyúttal hatnak a környezet állapotára. Az 1960-as évektől kezdődően világszerte mind nagyobb figyelemmel fordultak az egyes társadalmak fejlesztési és környezeti problémáik közötti összefüggések feltárása felé. Különböző elméleti irányzatokat és elemzéseket, ajánlásokat készítő tudósokat és politikusokat tömörítő csoportok jelentek meg, amelyek sorában kiemelkedő szerepet játszott a Római Klub. A nevezetes, 1972-ben kiadott jelentésükben a természeti erőforrások korlátozottságát hangsúlyozták és ebből vontak le alapvető következtetéseket a társadalmi-gazdasági folyamatok irányait illetően. Ilyen előzmények után került sor arra, hogy az ENSZ Közgyűlés határozatot hozott 1983-ban a Környezet és Fejlesztés Világbizottság megszervezésére, amelynek azt a feladatot adta, hogy vizsgálja meg a környezet és fejlesztés legátfogóbb, legalapvetőbb összefüggéseit, problémáit és adjon javaslatokat a követendő nemzetközi együttműködés fő irányaira és szervezeti kereteire.

Az 1987-ben a Környezet és Fejlesztés Világbizottság (Brundtland Bizottság) által elfogadott stratégiát azóta is a „fenntartható fejlődés” fogalmával jellemzik.

„A fenntartható fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.” (WCED, 1987).

E megközelítés nem veti el, sőt egyenesen szükségszerűnek tartja a további gazdasági fejlődést a világ minden népe számára, de úgy hogy messzemenően figyelembe veszi a gazdaságilag elmaradott országok sajátos igényeit és a környezetvédelem szempontjait, más szóval a környezetileg fenntartható fejlődésre törekednek.

A fenntartható fejlődés három alappilléren nyugszik: környezeti, gazdasági és társadalmi pillérek és mind a hármat mérlegelni kell a konkrét intézkedésekben, cselekvésekben. A fenntartható fejlődés, mint általános stratégiai cél bevonult a nemzetközi konferenciák, értekezletek

dokumentumaiba és a nemzeti kormányok cselekvési programjaiba.

A Brundtland Bizottság a „Közös Jövők” című jelentésében értékelte a társadalmakat, a földi környezetet veszélyeztető legfontosabb folyamatokat és ajánlásokat adott a teendőkre (a Brundtland-bizottságnak tagja volt Láng István akadémikus is, az MTA akkori főtitkára). Az ENSZ Közgyűlés külön határozatokban foglalkozott a tervezett világkonferencia céljával, a felkészülési folyamattal, az elvárt eredményekkel. Az ENSZ égisze alatt kormányközi előkészítő bizottságot hoztak létre, amelynek ülésein kidolgozták az elfogadásra ajánlott dokumentumok tervezeteit. Ezzel párhuzamosan a legtöbb ENSZ szakosított szervezet, az ENSZ-tagállamok kormányai és a civil mozgalmak is készültek saját beszámolókkal, értékeléssel, ajánlásokkal az eseményre.

Az 1992-ben Rio de Janeiróban megtartott „Környezet és Fejlesztés ENSZ Konferencia” első szakában a delegációk tovább folytatták az értékelések és az ajánlások, mindenekelőtt az átfogó program tervezetének a vitáját. Magyar delegáció is részt vett ezen a rendezvényen, a delegációt Keresztes K. Sándor környezetvédelmi miniszter vezette és tagja volt Láng István akadémikus is. A Konferencia záró szakaszában megtartott Föld-csúcs értekezleten pedig Göncz Árpád köztársasági elnök írta alá a jogilag kötelező nemzetközi egyezményeket. A Riói Konferencián a következő főbb dokumentumokat fogadták el:

- Riói Nyilatkozat a Környezetről és Fejlődésről, amely összesen 27 alapelvet tartalmaz.
- Feladatok a XXI. századra (AGENDA-21) című dokumentum, amely több száz oldalas ajánlásgyűjtemény 40 fejezetben összefoglalva (UNCED, 1992).
- Keretegyezmény az Éghajlatváltozásról.
- Egyezmény a Biológiai sokféleségről.
- Elvek az erdőkről.

A finanszírozás tekintetében is született egy jelentős elhatározás, mely szerint a fejlett országok vállalták, hogy a bruttó nemzeti össztermékük 0,7%-át a fejlődőknek adják (Láng, 2002).

A „Feladatok a XXI. századra” végső formájában egy kiegyensúlyozott, átfogó keretprogramot nyújt, amely egyaránt foglalkozik: a társadalmi fejlődés – a nemzeti és nemzetközi szinten számításba veendő – legfontosabb feltételeivel; a földi és a helyi környezet minden alapvető összetevőjével, az azokra gyakorolt emberi hatásokkal és e hatások megfigyelt vagy lehetséges következményeivel; a környezeti veszélyek elhárítása érdekében szükséges teendőkkel; a fenntartható fejlődés szempontjából leglényegesebb társadalmi szereplők előtt álló fő feladatokkal; a fenntartható fejlődés megvalósításához szükséges szervezeti és egyéb eszközök meghatározásával. Nyilvánvaló, hogy a program annyit ér, amennyit abból megvalósítanak a további nemzetközi együttműködésekben és nemzeti fejlesztési programokban. A Környezet és Fejlesztés Konferencián egyetértés alakult ki abban, hogy az ENSZ és szakosított szervezetei keretében e program

végrehajtását kell a középpontba állítani (Bulla et al., 1994).

A Riói világkonferencia után öt évvel, 1997-ben az ENSZ Közgyűlés Rendkívüli Ülésszaka (New York, Rio+5) értékelte a program megvalósítását a világkonferencia óta eltelt időszakban. Az ENSZ és szakosított szervei és más nemzetközi szervezetek is elkészítették saját fenntartható fejlődési programjukat, az OECD ajánlásokat fogadott el 2001-ben. Az Európai Unió is elkészítette Fenntartható Fejlődési Stratégiáját, melyet a 2001. júniusi göteborgi ülésen fogadtak el. Ezért az a döntés született, hogy az ENSZ néhány év múlva újabb világkonferenciát hív össze.

A rendezvény címe ENSZ Világtalálkozó a Fenntartható Fejlődésről, a helyszín Dél-Afrika, Johannesburg, az időpont 2002. augusztus vége és szeptember eleje. A Konferencián áttekintették a Riói konferencia óta eltelt tíz évet, értékelték az elért eredményeket, a kitűzött célok megvalósulását, illetve feltárták a megvalósítást akadályozó tényezőket, az elmaradások okait. A magyar küldöttség vezetője Kóródi Mária környezetvédelmi és vízügyi miniszter volt, az állam és kormányfők csúcstalálkozóján pedig Szili Katalin, az országgyűlés elnöke képviselte Magyarországot. A Johannesburgi konferencián a következő két dokumentumot fogadták el:

- Johannesburgi Nyilatkozat a fenntartható fejlődésről, amely 32 pontot tartalmaz.
- Végrehajtási terv, amely 153 pontból áll (Láng, 2002).

Annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedek során egyre nyilvánvalóbbá, nemzetközileg általánosan elfogadottá vált a társadalmi-gazdasági fejlődés és a környezet védelme közötti szoros kölcsönhatás, mégis igen kevés történt a környezeti és fejlesztési szempontoknak a gazdasági tervezésben és döntéshozatalban történő integrálása érdekében. A nemzetközi környezetvédelmi együttműködés számos területén történt ugyan jelentős előrelépés, de Földünk általános környezeti állapota összességében mégis erőteljesen romlott. Az ózonréteg elvékonyodásának, a globális éghajlatváltozás növekvő kockázatának és a természeti erőforrásokkal is kapcsolatos más környezeti problémáknak a világméretű nemzetközi összefogás révén történő kezelése egyre sürgetőbbé vált. Ezzel párhuzamosan a társadalmak közötti fejlettségi, átlagos életminőségi különbségek is nagymértékben nőttek, s ebben is óriási szerepe van az erőforrásokhoz való hozzáférésben, azok hasznosításában, hasznosításának hatékonyságában megmutatkozó különbségeknek.

A FELMÉRÉS CÉLJA ÉS MÓDSZERE

Az eddig elkészült, környezettudattal foglalkozó felmérésektől eltérően a kutatásom során, a jelen kérdőíves felmérésben csak az egyetemi hallgatók ismeret szintjét vizsgáltam a fenntartható fejlődés témakörében. A környezet- és a természetvédelem területén igazi áttörés csak akkor következhet be, ha

a fenntartható fejlődés elveit a társadalom széles rétegei magukévá teszik, azét hajlandók tevételesen cselekedni, illetve anyagi áldozatokat is vállalni (Szabó, 2001). Az első lépés tehát az, hogy az egész társadalomnak meg kellene ismernie ezeket az elveket, és a megismerésen túl meg is kell értenie mindenkinek a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák jelentőségét. A jövő szempontjából a mai fiatalokra kell nagy figyelmet fordítani, és az ismeretüket ebben a témakörben is bővíteni, amennyiben a jelenlegi tudásuk még nem megfelelő.

A dolgozatban leírt eredmények a saját vizsgálatomból származnak, tehát primer adatok. Az eredmények kiértékelése során másodlagos adatokat is felhasználok abból a célból, hogy egyrészt elméleti háttérrel biztosítanak, másrészt rávilágítsanak olyan fontos momentumokra, amelyek az elsődleges adatok felmérése során az én figyelmemet esetleg elkerülhették volna.

A teljes körű információgyűjtés nehezen megvalósítható, így a felmérésem során a részleges, mintavételes felmérés módszereit alkalmaztam. A minta kiválasztása többféleképpen történhet, a kiválasztás lehet tudatos és véletlen. A véletlen kiválasztás lényege, hogy a minta elemeinek kiválasztása a véletlen műve, míg a tudatos kiválasztásnál a kvóta szerint választják a piackutatás alanyait. A véletlen kiválasztás módszerének jelen esetben a következő előnyei vannak: gyors és egyszerű, nincs szükség az alapsokaság előzetes ismeretére és minden egyednek egyenlő esélye van a mintába való kerülésre.

A vizsgált célcsoport mérete, szerkezete, összetétele jelentős befolyásoló tényező, jelen esetben a célcsoportot az egyetemi hallgatók jelentik és a felmérés a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum hallgatói körében készült el. A szegmentáció alapjául szolgáló ismeretek segítenek eligazodni abban is, hogy milyen módon húzzuk meg a határokat az egyes rétegek között. A csoport szegmentáció alapváltozói területi, demográfiai, társadalmi-gazdasági és magatartási csoportok, melyek visszacsatolós kapcsolatban állnak egymással.

Kutatásom alanyait demográfiai jellemzők alapján csoportosítottam és aszerint, hogy mely évfolyam és milyen szak hallgatói. További szegmentációs kérdésként négy különböző tényező között kellett a megkérdezetteknek rangsort felállítani, mely alapján a hallgatók válaszait csoportosítani lehet.

A felmérést kérdőívvel végeztem, mely kérdőív szerkesztésekor a Scipione által felsorolt nyolc lépést követtem:

1. A számunkra szükséges információ-igény meghatározása.
2. Kiválasztjuk a kérdőív típusát, meghatározzuk az adatgyűjtés módját.
3. Meghatározzuk a kérdések nyílt, vagy zárt voltát.
4. A kérdések szövegének megfogalmazása.
5. Meghatározzuk az esetleges skálákat, táblázatokat.

6. Kiválasztjuk a kérdések legmegfelelőbb sorrendjét.
7. Meghatározzuk a kérdőív fizikai jellemzőit.
8. Próbakérdésezést, előtesztelést végzünk (Scipione, 1994).

A felmérés jellegéből adódóan többségében nyitott kérdéseket tettem fel, ezáltal biztosítva, hogy eredményként valós képet kapjak a felmérés végére az egyetemi hallgatók aktív ismeretszintjéről. A kérdőív összesen 21 kérdést tartalmazott, melyben a nyitott kérdéseken felül még szerepeltek zárt kérdések, szűrő kérdések és szegmentációs kérdések is. A kérdőíveket személyesen töltöttem ki a 2003. év őszi tanulmányi időszak két hónapjában. Az összesen 210 darab kérdőívből származó adatokat a Microsoft Excel '00 program felhasználásával értékeltem ki és dolgoztam fel. A kiértékelésnél számtani átlagot és megoszlást számoltam és összefüggéseket elemeztem. A 210 db értékelésbe bevont kérdőív feldolgozása során 20 000 db primer adatot dolgoztam fel, amelyekből az előzőekben részletezett statisztikai értékelést végeztem.

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A minta összetétele

A megkérdezett 210 egyetemi hallgató között szerepelt 134 gazdasági agrármérnök hallgató és 76 általános agrármérnök hallgató mind az öt évfolyamról. A gazdasági agrármérnök hallgatók csoportjában szerepelnek 6 informatikus agrármérnök és 1 vidékfejlesztő agrármérnök szakos hallgató adatai. Az általános agrármérnök hallgatók csoportján belül ki kell emelni azt, hogy 20 környezetgazdálkodási agrármérnök hallgató és 8 mérnök-tanár szakos hallgató is van. A megkérdezettek évfolyam szerinti megoszlását az 1. táblázat segítségével foglalom össze.

1. táblázat

A megkérdezettek évfolyam szerinti megoszlása

Évfolyam(1)	Létszám(3)
I. évfolyam	93
II. évfolyam	6
III. évfolyam	51
IV. évfolyam	25
V. évfolyam	35
Összesen(2)	210

Saját forrás

Table 1: The distribution of the interviewed by class
class(1), sum(2), number(3)

A megkérdezett hallgatók között nagyjából kétszer annyi volt a női (133) válaszadó, mint a férfi (76) válaszadók száma, és egy hallgató nem jelölte meg a nemét. A hallgatóknak még egy a szegmentáció szempontjából fontos kérdésre kellett válaszolniuk, melyben egy rangsort kellett

felállítaniuk a következő jelenségek között:

- Magyarország Európai Unió csatlakozása.
- Infláció.
- Munkanélküliség.
- Környezetvédelem.

A hallgatók egynegyede sorolta a fontossági rangsorban első helyre a környezetvédelmet, míg egyötödük számára a négy rangsorolandó jelenség közül ez a tényező a legkevésbé fontos.

A kérdőíves felmérés eredményeinek kiértékelése

A kérdőív első kérdésében a hallgatóknak a saját szavaikkal kellett megfogalmazniuk a fenntartható fejlődés fogalmát. A fenntartható fejlődés fogalmának többféle értelmezése vált közismertté. A Brundtland Bizottság meghatározását már az előzőekben idéztem.

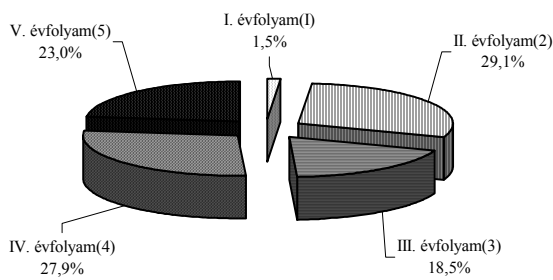
Egy másik definíció (Idézi: Gyulai, 2002) Herman Daly megfogalmazásában: „A fenntartható fejlődés a folyamatos szociális jobblét elérése anélkül, hogy az ökológiai eltartóképességet meghaladó módon növekednénk. A növekedés azt jelenti, hogy nagyobbak leszünk, a fejlődés pedig azt, hogy jobbak.”

Több gazdasági ágazatban – leginkább talán az agrárgazdaságban – részletesen is értelmezték a fenntartható fejlődést: „Azokat nevezzük fenntartható mezőgazdasági-élelmiszeripari rendszereknek, amelyek gazdaságosak, kielégítik a társadalom korszerű táplálkozással kapcsolatos igényeit, és megőrzik a környezet minőségét, a világ természeti erőforrásait a jövő generációi számára.”

A meghatározások hasonlóak, mégis új, lényeges szempontokat vetnek fel. A Bizottság meghatározása nem mondja ki a fejlődés célját és mértékét. Daly meghatározása egyértelművé teszi, hogy a fenntartható fejlődés célja a társadalom fenntartása, mindez azonban csak olyan mértékben és sebességgel valósulhat meg, hogy az ne veszélyeztesse környezetünk eltartóképességét (Gyulai, 2002). A gazdasági életben a fenntartható fejlődés általában nincs ellene a növekedésnek. A fejlődő világ sohasem fogadna el egy olyan koncepciót, amely megtiltaná számára a gazdasági növekedést (Láng, 2002). A fenntarthatóságról beszélve egyre inkább előtérbe kerülnek az emberi vonások. Az életmód, az életminőség, a tudatosság, az értékmegőrzés, a tradíciók mellett a mindennapi létszükségletet biztosító foglalkoztatás, az egészség megőrzése, továbbá az alapvető emberi jogok és a demokratikus intézményrendszer is elengedhetlen feltétele a fenntartható fejlődésnek.

Az első kérdésre a megkérdezett hallgatók 38%-a tudta a helyesnek értelmezhető választ, de szűk egyharmada a válaszadóknak helytelen választ adott a kérdésre és szintén egyharmaduk egyáltalán nem tudott válaszolni. A jó választ adók évfolyam szerinti megoszlását az évfolyamok szerinti súlyozással az 1. ábra mutatja.

1. ábra: Az fenntartható fejlődés fogalmát jól megválaszolók hallgatók évfolyam szerinti megoszlása

Saját forrás

Figure 1: The distribution of students who have given correct answers of the definition of sustainable development by class first class(1), second class(2), third class(3), fourth class(4), fifth class(5)

A fenntartható fejlődés fogalmát, amint az ábrán is jól látható a felsőbb évfolyamos hallgatók ismerik jobban, azon belül is ki kell emelnem, azt hogy az általános agrármérnök hallgatók pontosabb definíciókat adtak. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy az általános agrármérnök hallgatók a képzésük során több ilyen jellegű információhoz jutnak és fogékonyabbak is a téma iránt, mint gazdasági agrármérnök hallgató társaik.

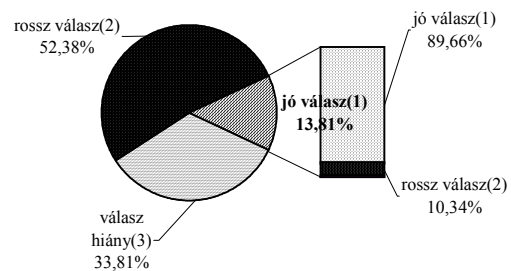
A következő két kérdésben, továbbra is nyitott kérdésre adott válaszként kellett megneveznie a hallgatóknak a fenntartható fejlődés három alappilléret (2. kérdés: Nevezd meg a fenntartható fejlődés három alappilléret!) és a fenntartható fejlődés fogalmának megjelenéséhez kötődő dokumentumot (3. kérdés: Mikor és melyik dokumentumban fogalmazták meg először a fenntartható fejlődés fogalmát?). A két kérdésre adott válaszok a kiértékelés során eléggé szomorú képet mutattak, mely szerint a hallgatók csupán 3%-a tudta megnevezni a környezeti-gazdasági-társadalmi pilléreket és csak egy V. éves gazdasági agrármérnök és egy III. éves általános agrármérnök hallgató tudta megadni az 1987-es évszámot és a Brundtland Bizottság „Közös Jövők” c. jelentésének a címét.

Azt, hogy az ENSZ javaslatai alapján kell kidolgozni a fenntartható fejlődési stratégiákat a válaszadók közül szinte minden második hallgató tudta, ezen belül is kiemelném a gazdasági agrármérnök hallgatókat, akiknek a háromnegyede helyesen válaszolt a kérdésre (4. kérdés: Mely szervezet ajánlásai alapján kell kidolgozni a fenntartható fejlődés nemzeti stratégiáját?).

A kérdőívben a következő, az 5. kérdés (Mióta készítene az egyes országok nemzeti fenntartható fejlődési stratégiákat?) visszatér a későbbiekben (8. kérdés) zárt kérdésként is, ahol már 1992-2003 közötti intervallumból választhattak a hallgatók időpontot. A két kérdésre adott válaszok összevetése azért lényeges, mert a nyitott kérdés esetében az aktív tudásról kaphatunk képet, és ezt összevethetjük a zárt kérdésre adott válaszok alapján tapasztalható passzív tudással.

A 2. ábrán látható, hogy az aktív tudást reprezentáló nyitott kérdés esetében az összes megkérdezett tekintve majdnem 14% írta a helyes, 1992-es évszámot a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák készítésének kezdeti évére. Ugyanezt a 14%-ot tovább vizsgálva a zárt kérdés tekintetében meglepő eredményt kapunk, mely szerint az előző esetben helyesen válaszolók közül, ebben az esetben 10%-uk már rossz évszámot jelölt meg. Ezen eredmények alapján az első esetben helyesen válaszoló hallgatók (29 fő) mintegy 10%-át megzavarta a kérdés passzív formája, de megközelítőleg 90%-uknak biztosnak mondható a tudása.

2. ábra: A nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák készítésének évét helyesen megjelölő válaszadók válaszainak megoszlása a zárt kérdés esetében

Saját forrás

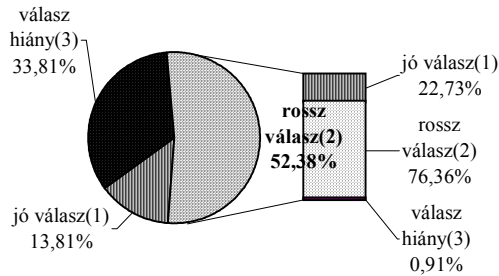
Figure 2: The distribution of those who have defined correctly the year of the development of national sustainable development strategies in the case of closed question correct answer(1), incorrect answer(2), missing answer(3)

Az egyes országok már több mint egy évtizede készítene nemzeti fenntartható fejlődési stratégiákat. Az Európai Unió is rendelkezik saját fenntartható fejlődési stratégiával, és már szomszédaink is eleget tettek ennek a követelménynek. Hazánk nemzeti fenntartható fejlődési stratégiáját a kormány a következő év végére ígéri, a megvalósítás kezdetének a legkésőbbi határidejét az egész világon 2005-re állapították meg.

A 3. ábra a következőket szemlélteti: a nyitott formában feltett kérdés esetén rossz választ adó hallgatók (110 fő) háromnegyede a kérdés zárt formája esetén is rossz választ jelölt meg, míg 23%-uk ebben az esetben már a jó választ jelölte meg. Az aktív tudás esetében rosszul vizsgázók egynegyede, amikor már különböző válaszlehetőségek közül választhat, akkor már a jó választ jelöli meg, a többség azonban kitartott a rossz válasz mellett.

A 4. ábráról leolvasható, hogy a megkérdezettek majdnem 34%-a, azaz 71 válaszadó a kérdés nyitott formájára nem adott választ, tehát a témával kapcsolatban aktív tudással nem rendelkeznek, míg a kérdés zárt formájánál már választottak a felkínált válaszlehetőségek közül, de a háromnegyedük még itt is csak rosszul tippelt, és mintegy 14%-uk még ezzel a lehetőséggel sem élt.

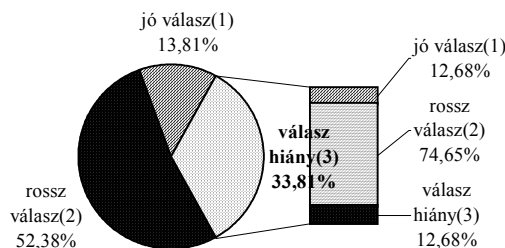
3. ábra: A nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák készítésének évét rosszul megjelölő válaszadók válaszainak megoszlása a zárt kérdés esetében

Saját forrás

Figure 3: The distribution of those who have defined incorrectly the year of the development of national sustainable development strategies in the case of closed question correct answer(1), incorrect answer(2), missing answer(3)

4. ábra: A nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák készítésének évét nyitott kérdésben nem megjelölő válaszadók válaszainak megoszlása a zárt kérdés esetében

Saját forrás

Figure 4: The distribution of those who have not defined in the open question the year of the development of national sustainable development strategies in the case of closed question correct answer(1), incorrect answer(2), missing answer(3)

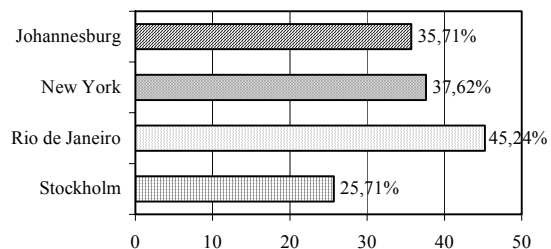
A nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák készítésének kezdeti időpontja a tekintetében a kérdés két formájára adott válaszokat együtt vizsgálva megállapítható, hogy a hallgatók egytizede rendelkezik e tekintetben pontos információval, vagy esetleg csak találgatott. A többség viszont rossz információ birtokában van, vagy egyáltalán nem rendelkezik információval a kérdés tekintetében. Hazánk nemzeti fenntartható fejlődési stratégiáját még most dolgozzák ki, ez év végére ígérik, holott a stratégiakészítés már több mint egy évtizedes múlttal rendelkezik.

A soron következő 6. kérdés (*Van-e az Európai Uniónak stratégiája a fenntartható fejlődés elérésére?*) és a 7. kérdés (*Van-e Magyarországnak nemzeti stratégiája a fenntartható fejlődés elérésére?*) egyszerű eldöntendő kérdések voltak. Az Európai Unió, mint azt már említettem, rendelkezik fenntartható fejlődési stratégiával, ezt a válaszadók szinte kivétel nélkül tudták, a kivételt két nemleges válasz jelentette (egy I. éves gazdasági agrármérnök és egy III. éves általános agrármérnök hallgató). A hazánk stratégiájára vonatkozó kérdés esetén a

megkérdézettek háromnegyede állította, hogy igen, Magyarország már rendelkezik nemzeti fenntartható fejlődési stratégiával. Míg az alsóbb évfolyamos hallgatók tekintetében ugyanolyan arányban jelölték meg a helyes és a helytelen választ, addig a felsőbb éveseknél már nagyobb a helyesen válaszolók aránya Magyarországra vonatkozóan.

A 9. kérdésnél négy konferencia helyszíne és időpontja volt feltüntetve a kérdőíven és a válaszadónak ki kellett választania, mely időpont-helyszín kombinációk kötődnek a fenntartható fejlődés fogalmához (9. kérdés: *Az alábbiak közül mely helyszíneken rendezett konferenciák kapcsolódnak a „fenntartható fejlődés” fogalmához?*). A fenntartható fejlődéshez kapcsolódó konferenciák közül 1972. Stockholm, 1992. Rio de Janeiro, 1997. New York és 2002. Johannesburg volt felsorolva (5. ábra). Természetesen mind a négy időpont – helyszín kombináció – a fenntartható fejlődéshez kötődik.

5. ábra: Az egyes konferenciákat megjelölő hallgatók százalékos megoszlása

Saját forrás

Figure 5: Percentage of students according to the conferences

Az 5. ábrán látható, hogy a megkérdézett 210 hallgató majdnem fele megemlítette Rio de Janeirót, mint a fenntartható fejlődés fogalmához kapcsolódó konferencia helyszínt, ezt a helyszínt említették a legtöbben, információjuk ezzel kapcsolatban származhat az oktatásból, illetve a sajtó és a média szerepe is jelentős lehet. A média szerepével és az időpontok közelségével magyarázható, hogy minden harmadik hallgató megemlítette a Johannesburg-hoz és a New York-hoz kapcsolódó konferenciát. Azonban olyan hallgató nem volt, aki mind a négy helyszínt megjelölte, tehát tökéletes választ adott volna.

A 10. zárt kérdésre (*Az alábbiak közül jelöld meg, mely témák azok, amelyekkel a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos politikai nyilatkozatok és végrehajtási tervek foglalkoznak!*) adott válaszok világossá teszik, hogy a hallgatók nincsenek tisztában azzal, hogy a fenntartható fejlődés milyen széles spektrumú, átfogó, az élet minden területére kiható fogalomkör. A 13 felsorolt téma közül a legtöbb említést az egészségügy, a nők helyzete, a vegyi anyagok, a halászat és a segélyek kapták, míg a stratégiákat és a szegénységet egy hallgató sem jelölte meg (2. táblázat).

A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos témák osztályozása az említések száma alapján

Téma(1)	Említések száma(2)
Vízellátás(3)	4
Energia(4)	9
Halászat(5)	25
Vegyipar(6)	35
Egészségügy(7)	45
Nők helyzete(8)	37
Segélyek(9)	23
Globalizáció(10)	17
Kereskedelem(11)	7
Biológiai sokféleség(12)	4
Kormányzat(13)	2
Stratégiák(14)	0
Szegénység(15)	0

Saját forrás

Table 2: The classification of topics according to sustainable development by the number of mentions

topic(1), number of mention(2), water supply(3), energy(4), fishing(5), chemical materials(6), health care(7), women's position(8), aids(9), globalization(10), commerce(11), biological diversity(12), government(13), strategies(14), poverty(15)

A 11. kérdésben a fenntartható fejlődés mutatószámait kellett témájuk szerint csoportosítani a hallgatóknak (*Mely négy csoportba lehet sorolni a fenntartható fejlődés mutatószámait témájuk szerint?*). A hallgatók csaknem 93%-a nem tudott egy csoportot sem megemlíteni. Egy csoportot említett meg (általában a gazdaságot vagy környezetet) a 210 hallgatóból 7 fő, köztük négy gazdasági agrármérnök és három általános agrármérnök hallgató. Két csoportot említett egy gazdasági agrármérnök és három általános agrármérnök, összesen 4 hallgató. A megkérdezettek között a legtöbb, a már említett gazdasági és környezeti mutatószám csoporton kívül a társadalmi mutatószámokkal együtt három csoportot jelölt meg egy gazdasági agrármérnök hallgató és 3 általános agrármérnök hallgató, összesen 4 fő. Az intézményi mutatószámokat egyetlen hallgató sem említette meg.

A következő, 12. kérdés egy eldöntendő kérdés volt, arra kellett válaszolni a hallgatóknak, hogy a Római Szerződésben szerepeltek-e környezetvédelmi rendelkezések (*Az Európai Gazdasági Közösséget alapító Római Szerződésben szerepeltek-e környezetvédelmi rendelkezések?*). A megkérdezett hallgatók mintegy 60%-a rossz választ adott és csak megközelítőleg 40%-uk adott helyes választ, mely szerint a Római Szerződésben nem szerepeltek a környezetvédelemmel kapcsolatos rendelkezések. A jó választ adó hallgatók 60%-a V. éves egyetemi hallgató és jelentős többségük (75%-uk) gazdasági agrármérnök hallgató. A többség azonban erre a kérdésre sem adott helyes választ.

A 13. kérdés szervesen kapcsolódik az előző kérdéshez, itt szintén nyitott kérdésre adott

válaszként kellett leírniuk a hallgatóknak, hogy *„Az Európai Unió mely nagy szerződésmódosításakor jelent meg először a környezetpolitika?”* A kérdőívet kitöltő hallgatók közül csak 11 fő válaszolt helyesen, ők a Maastrichti Szerződést említették. A 11 hallgató közül nyolc hallgató V. éves, kettő fő IV. éves és egy I. éves hallgató volt. Szakok szerint vizsgálva a válaszadókat kilenc gazdasági agrármérnök hallgató és kettő általános agrármérnök hallgató válaszolt helyesen a feltett kérdésre. Azonban összességét tekintve a válaszadók csak alig több mint 5%-a tudta a helyes választ.

A következő, 14. kérdésben Közép-Európa öt országa volt felsorolva, köztük hazánk is. A válaszadó hallgató feladata az volt, hogy jelölje be, melyik ország rendelkezik nemzeti fenntartható fejlődési stratégiával (14. kérdés: *Közép-Európa országai közül melyek rendelkeznek nemzeti fenntartható fejlődési stratégiával?*). A felsorolásban szerepelt Csehország, Lengyelország, Magyarország, Románia és Szlovákia. Az említett országok közül Magyarország az egyetlen, amely még nem készítette el a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiáját.

A cseh *„Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia Tervezet a Cseh Köztársaságban”* (Draft National Strategy for Sustainable Development in the Czech Republic) címmel jelent meg 2002 májusában (Government of Czech Republic, 2002).

A lengyel stratégia *„A hosszú távú Fenntartható Fejlődési Stratégia Lengyelország 2025”* (Long-term Sustainable Development Strategy Poland 2025) címmel látott napvilágot 2000 júniusában, a Társadalmi- és környezetvédelmi politika céljait foglalja magában (Ministry of the Environment, Poland, 2000).

Románia már 1999-ben elkészítette *„Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia”* (National Sustainable Development strategy) címmel és *„Kevesebb többel”* („Doing more with less”) alcímmel a nemzeti stratégiáját a fenntartható fejlődésre (Government of Romania, 1999).

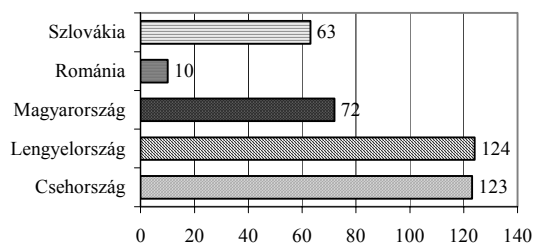
A szlovák Parlament is elfogadta *„A Szlovák Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát”* (The Slovak National Sustainable Development Strategy) már 2002 áprilisában (Slovak Republic's Parliament, 2002).

A sort egyedül csak Magyarország töri meg, hazánkban még nem készült el a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiája, 2004 végére már ígéri kidolgozását.

A 6. ábráról leolvasható, hogy a legtöbb helyes válasz Lengyel- és Csehország nemzeti fenntartható fejlődési stratégiájával kapcsolatban érkezett. A megkérdezettek 59-59%-a jelölte meg helyesen azt, hogy Lengyelország és Csehország rendelkezik már nemzeti stratégiával. A Szlovákiára érkezett szavazatoknál a hallgatóknak már csak a 30%-a adott helyes választ. A legmeglepőbb eredmény Románia esetében tapasztalható: a hallgatók alig 5%-a feltételezi azt Romániáról, hogy már rendelkezik nemzeti fenntartható fejlődési stratégiával, pedig az említett országok közül Romániában készítették el legkorábban a stratégiát a fenntartható fejlődésre.

Magyarország esetében a helyes válasz az volt, hogy nem rendelkezünk még nemzeti fenntartható fejlődési stratégiával, ezt a válaszadók 30%-a jelölte meg helyesen. Eszerint a többség (70%) úgy gondolja, hogy Magyarország már elkészítette a nemzeti stratégiáját a fenntartható fejlődésre. Sajnos ez még nem valósult meg.

6. ábra: Közép-Európa országai és a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák

Saját forrás

Figure 6: States of Central-Europe and the national sustainable development strategies

A megkérdezett hallgatók közül összesen tízen adtak tökéletes választ erre a kérdésre, közülük 6 gazdasági agrármérnök hallgató, 4 pedig általános agrármérnök hallgató.

A 15-ös és a 17-es kérdésre szintén nagyon kevesen tudták a helyes választ. Az előbbinél az 1. és a 2. Nemzeti Környezetvédelmi Program érvényességi időtartamát kellett megadni (15. kérdés: *Mettől meddig tart(ott) az 1. illetve a 2. Nemzeti Környezetvédelmi Program?*). Az utóbbinál ugyanez a kérdés vonatkozott az Európai Unió Környezeti Akcióprogramjaira (17. kérdés: *Mettől meddig tart(ottak) Európai Unió Környezeti Akcióprogramjai?*). Minkét esetben 5% alatt volt a helyesen válaszolók aránya. A Nemzeti Környezetvédelmi Program érvényességi időtartamára vonatkozóan mind a két program esetében 8 hallgató adott helyes választ (1. NKP: 1997-2002, 2. NKP: 2003-2008), a többség, 7 fő ebben az esetben az általános agrármérnök hallgatók között volt. Egy helyes választ két általános agrármérnök hallgató és egy gazdasági agrármérnök hallgató adott.

A hallgatók 3/4-e helyesen tudja azt, hogy hazánk tagja az ENSZ Fenntartható Fejlődési Bizottságának. Ez a zárt kérdésként szerepel a 16. kérdésben a következőképpen: „*Hazánk tagja-e az ENSZ Fenntartható Fejlődési Bizottságának?*”

MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS JAVASLATOK

A vizsgálatom célja az volt, hogy felmérjem, milyen ismeretekkel rendelkeznek az egyetemi hallgatók a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiákkal kapcsolatban. A kérdőívben 21 kérdés szerepelt, melyből négy szegmentációs kérdés volt, amely a válaszadók csoportosítását tette lehetővé. A

fenntartható fejlődés fogalmkörével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok részletes kiértékelése az előző, a *Felmérés eredményei* című fejezetben már megtörtént, ebben a fejezetben a megállapításaimat összegzem. A Brundtland Bizottság már 1987-ben kiemelt figyelemmel fordult a fiatalság felé és felhívta a pedagógusok figyelmét is a fenntartható fejlődés megismertetése feladatának a fontosságára. Az első és legfontosabb, hogy a társadalomnak, ezen belül is a fiatalságnak meg kell ismernie és ezen túlmenően meg is kell értenie a fenntartható fejlődés fogalmkörét.

A környezetről és a fejlődésről tartott riói konferencia óta úgy tűnik, hogy létezik egyfajta közmegegyezés az oktatásnak, mint kulcsfontosságú intézménynek a szerepéről a fenntartható jövő kialakítása érdekében. Az is világos, hogy az oktatásnak irányt kell váltania, hogy nagyobb segítséget tudjon nyújtani egy ökológiai, gazdasági és közösségi értelemben fenntartható társadalom felépítésében (Kiss és Webster, 2001).

A kérdőíves felmérésem eredményei azt igazolják, hogy az oktatásnak napjainkban már tényleg eleget kellene tennie annak a követelménynek, amelynek nyomán a fiatalok, egyetemi hallgatók megismerhetik fenntartható fejlődés fogalmkörét és megérthetik annak jelentőségét. A jövő szempontjából a mai fiatalokra kell nagy figyelmet fordítani, és az ismeretüket ebben a témakörben is bővíteni kell, amennyiben a jelenlegi tudásuk még nem megfelelő. A vizsgálat célcsoportja, a jövő értelmisége a felmérés alapján igen kevés információval rendelkezik a fenntartható fejlődés témakörével kapcsolatban. A megkérdezettek közül csak minden negyedik hallgató tudta pontosan felidézni a fenntartható fejlődés fogalmát. A további, a fenntartható fejlődés fogalmkörével részletesebben foglalkozó kérdések esetében még ennél is alacsonyabb a helyes válaszok aránya, tehát ebből következően alacsonyabb a hallgatók ismeretszintje.

Az egyetemi képzés során már több tantárgy keretében is találkozhatnak, megismerhetnek a hallgatók Európai Unióra vonatkozó információkat, még így is csak alig pár százalékkal szerepelnek nagyobb arányban jó válaszok az Unióra vonatkozó kérdések esetében.

Amint az a vizsgálat eredményeiből kitűnik, felmérés során megkérdezett egyetemi hallgatók ismeretszintje a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák kapcsán igen szegényesnek mondható. Ennek oka az oktatásban is keresendő, talán még ma sem valósult meg az a cél, amelyet már több mint két évtizede kítűztek az oktatási intézmények elé. Összességként elmondható, hogy az egyetemi hallgatók jelenleg nagyon kevés információval rendelkeznek a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiákkal tekintve. Az egyetemi oktatás során lehetőséget kellene biztosítani a hallgatók számára a fenntartható fejlődés fogalmkörének a megismerésére és az elvek megértésére.

IRODALOM

- Bulla M. et al. (1994): Környezet és társadalom közös jövője. Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest
- Gyulai I. (2002): Vitaanyag a fenntarthatóságról. <http://www.econolist.hu/ff/alkeret-ff.html>
- Kiss F-Webster, K. (2001): A környezetvédelméről a fenntarthatóság felé. Bessenyei György Könyvkiadó
- Láng I. (2002): Környezetvédelem – fenntartható fejlődés. Mindentudás Egyeteme, <http://origo.hu/mindentudasegyetem/doc/Lang-nyomtatathato.tif>
- Scipione, P. A. (1994): A piacutatás gyakorlata. Springer Hungarica Kiadó, Budapest
- Szabó G. (2001): Környezetgazdálkodás – Környezetpolitika. Egyetemi Jegyzet, Debreceni Egyetem ATC, Debrecen
- EORG (2002): The attitudes of Europeans towards the environment. <http://europa.eu.int/comm/environment/barometer-2003-en.pdf>
- Government of Czech Republic (2002): Draft National Strategy for Sustainable Development in the Czech Republic, 2002. <http://czp.cuni.cz/en/info/NSUR-angl.pdf>
- Government of Romania (1999): National Sustainable Development Strategy, 1999. <http://www.sdn.ro/ncdpublications/nssd.pdf>
- Ministry of the Environment, Poland (2000): Long-Term Sustainable Development Strategy Poland 2025, 2000. <http://www.ceu.cz/edu/ma21/Strategy-Poland.htm>
- Slovak Republic's Parliament (2002): The Slovak National Sustainable Development Strategy, 2002. http://rec.sk/REC_SK-Eng/NSTURParliament.htm
- UNCED (1992): Feladatok a XXI. századra, Az ENSZ Környezet és Fejlődés Világkonferencia dokumentumai. Föld Napja Alapítvány, Budapest
- WCED (1987): Közös Jövünk – Our common future. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest
- WWF (2002): A környezet- és természetvédelem megítélése Magyarországon. http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/ja/0/12017/wwf_elemzes.htm